

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers

GEWONE ZITTING 1992-1993 (*)

27 MEI 1993

WETSONTWERP

**tot wijziging van artikel 496
van het Strafwetboek**

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE VOOR
DE JUSTITIE (1)

UITGEBRACHT DOOR DE HEER
COVELIERS

DAMES EN HEREN,

Uw commissie heeft dit wetsontwerp besproken
tijdens haar vergadering van 19 mei 1993.

**Dit wetsontwerp werd besproken in openbare commissie-
vergadering.**

(1) Samenstelling van de Commissie :

Voorzitter : de heer Ylieff

A. — Vaste leden :		B. — Plaatsvervangers :	
C.V.P.	HH. De Clerck, Desmet, Mevr. Merckx-Van Goeij, HH. Vandeurzen, Van Parys.	H. Breyne, Mevr. Leysen, H. Van- dendriessche, N., N, N.	
P.S.	HH. Mayeur, Minet, Moureaux, Ylieff.	Mevr. Burgeon (C.), HH. Canon, Eerdeken, Poty, Walry.	
V.L.D.	HH. Berben, Dewael, Ver- wilghen.	HH. Chevalier, Coveliers, Kem- pinaire, Platteau.	
S.P.	HH. Landuyt, Swennen, Vande Lanotte.	HH. De Mol, Logist, Peeters (J.), Van der Sande.	
P.R.L.	Mevr. Stengers.	HH. De Decker, Duquesne, Simonet.	
P.S.C.	Mevr. de T'Serclaes.	Mevr. Corbisier-Hagon, HH. Hol- logne, Poncelet.	
Ecolo/ Agalev	H. Simons, Mevr. Vogels.	Mevr. Aelvoet, HH. Brisart, Dallons.	
VI.	Mevr. Dillen.	HH. Annemans, Van Overmeire.	
Blok		HH. Lauwers, Olaerts.	
V.U.	H. Van Vaerenbergh		

Zie :

- 930 - 92 / 93 :

— N° 1 : Wetsontwerp overgezonden door de Senaat.

(*) Tweede zitting van de 48e zittingsperiode.

Chambre des Représentants de Belgique

SESSION ORDINAIRE 1992-1993 (*)

27 MAI 1993

PROJET DE LOI

**modifiant l'article 496
du Code pénal**

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE LA JUSTICE (1)

PAR M.
COVELIERS

MESDAMES, MESSIEURS,

Votre commission a examiné ce projet de loi au
cours de sa réunion du 19 mai 1993.

**Ce projet de loi a été examiné en réunion publique de
commission.**

(1) Composition de la Commission :

Président : M. Ylieff

A. — Titulaires :		B. — Suppléants :	
C.V.P.	MM. De Clerck, Desmet, Mme Merckx-Van Goeij, MM. Vandeurzen, Van Parys.	H. Breyne, Mme Leysen, M. Van- dendriessche, N., N, N.	
P.S.	MM. Mayeur, Minet, Moureaux, Ylieff.	Mme Burgeon (C.), MM. Canon, Eerdeken, Poty, Walry.	
V.L.D.	MM. Berben, Dewael, Ver- wilghen.	MM. Chevalier, Coveliers, Kem- pinaire, Platteau.	
S.P.	MM. Landuyt, Swennen, Vande Lanotte.	MM. De Mol, Logist, Peeters (J.), Van der Sande.	
P.R.L.	Mme Stengers.	MM. De Decker, Duquesne, Si- monet.	
P.S.C.	Mme de T'Serclaes.	Mme Corbisier-Hagon, MM. Hol- logne, Poncelet.	
Ecolo/ Agalev	M. Simons, Mme Vogels.	Mme Aelvoet, MM. Brisart, Dallons.	
VI.	Mme Dillen.	MM. Annemans, Van Overmeire. :	
Blok		MM. Lauwers, Olaerts.	
V.U.	M. Van Vaerenbergh.		

Voir :

- 930 - 92 / 93 :

— N° 1 : Projet de loi transmis par le Sénat.

(*) Deuxième session de la 48e législature.

I. — INLEIDING VAN DE VICE-EERSTE MINISTER EN MINISTER VAN JUSTITIE EN VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Onderhavig ontwerp beoogt een einde te maken aan een probleem dat door de rechtsleer reeds lang aan de orde wordt gesteld.

Dat probleem vindt zijn oorsprong in de uiteenlopende interpretatie van artikel 405 van het Franse Strafwetboek van 1810, dat handelt over de oplichting en de poging tot oplichting. In Frankrijk heeft deze tekst geleid tot de bestraffing van de poging terwijl in België de rechtspraak en de rechtsleer steeds de afgifte of de aflevering van de zaak als constitutief element van het misdrijf hebben beschouwd.

Die uiteenlopende toepassing in België was gesteund op de opvatting dat de poging tot oplichting op zich de maatschappelijke orde niet aantast. Artikel 496 van het Strafwetboek van 1867, dat nog steeds van toepassing is, werd in dezelfde zin opgesteld.

Volgens de trends in het moderne strafrecht waarin dit ontwerp zich inschrijft, moet gedrag bestraft worden wanneer het gevaarlijk is voor de maatschappij, ongeacht het doel al dan niet bereikt is. De Koninklijk Commissaris voor de Hervorming van het Strafwetboek kleeft ook deze stelling aan en stelt de poging op meer algemene wijze strafbaar.

Om de maatschappelijke relevantie van het gestelde probleem aan te tonen verwijst de minister naar de voorbeelden die in het verslag van de Senaat (verslag van de heer Hermans, Stuk Senaat n° 597/2, blz. 7) worden gegeven, onder meer de kettingbrieven, piramidespelen of reclame voor onbestaande onroerende goederen.

Om deze vormen van witteboordcriminaliteit te kunnen bestrijden moet in de huidige stand van de wetgeving gewacht worden totdat er effectief slachtoffers zijn.

Concreet betekent zulks dat tegen een poging tot bedrieglijk gebruik van stukken in bijvoorbeeld de bankwereld niet kan opgetreden worden. De financiële instelling zal de betrokkene moeten uitnodigen om zich aan te bieden en een betrapting op heterdaad organiseren.

Op dat ogenblik bevindt men zich echter op de grens met de provocatie. Ten slotte wordt herinnerd aan het feit dat andere Europese landen zoals Duitsland en Nederland de poging tot oplichting ook strafbaar stellen.

II. — BESPREKING EN STEMMING

Uw rapporteur onderstreept het groot praktisch belang van dit ogenschijnlijk beperkt wetsontwerp.

Hij wijst er tevens op dat het wetsontwerp een standpunt inhoudt met betrekking tot de theoretische

I. — EXPOSE INTRODUCTIF DU VICE-PREMIER MINISTRE ET MINISTRE DE LA JUSTICE ET DES AFFAIRES ECONOMIQUES

Le projet de loi à l'examen vise à résoudre un problème qui préoccupe depuis longtemps la doctrine.

Ce problème trouve son origine dans les différences d'interprétation de l'article 405 du Code pénal français de 1810, qui traite de l'escroquerie et de la tentative d'escroquerie. En France, la tentative est punissable alors qu'en Belgique, la doctrine et la jurisprudence ont toujours considéré la remise ou la délivrance de la chose comme élément constitutif de l'infraction.

Cette application différente en Belgique reposait sur une conception selon laquelle la tentative d'escroquerie ne porterait pas intrinsèquement atteinte à l'ordre social. L'article 496 du Code pénal de 1867, qui est encore d'application, a été rédigé dans le même esprit.

Selon les tendances du droit pénal moderne, dans le cadre duquel s'inscrit le projet à l'examen, un comportement doit être réprimé lorsqu'il est dangereux pour la société, que le but poursuivi soit ou non atteint. Cette thèse est aussi celle du Commissaire royal à la réforme du Code pénal, qui souhaite sanctionner de façon plus générale la tentative.

Les exemples cités dans le rapport du Sénat (rapport de M. Hermans, Doc. Sénat n° 597/2, p. 2), où il est notamment question de lettres en chaîne, de jeux de pyramide ou de publicité pour des biens immobiliers fictifs, montrent bien, selon le ministre, qu'il s'agit d'un problème de société.

Pour pouvoir combattre ces formes de criminalité en col blanc, il faut attendre, dans l'état actuel de la législation, qu'il y ait effectivement des victimes.

Cela signifie concrètement que, dans le secteur bancaire par exemple, il n'est pas possible d'intervenir pour s'opposer à une tentative d'usage frauduleux de certains documents. L'institution financière devra inviter l'intéressé à se présenter personnellement et « organiser » un flagrant délit.

A ce moment, on frôle toutefois la provocation. Enfin, le ministre rappelle que d'autres pays européens, dont l'Allemagne et les Pays-Bas, incriminent également la tentative d'escroquerie.

II. — DISCUSSION ET VOTE

Le rapporteur souligne la grande importance pratique de ce projet de loi limité en apparence.

Il souligne en outre que ce projet comporte une prise de position dans la controverse concernant la

sche discussie om de strafbaarstelling van de voorbereidende handelingen. In de Europese landen zijn de meningen daarover verdeeld.

Met het oog op de samenwerking van de politiediensten onder meer in het kader van Europol, die in juni van dit jaar van start gaat en in een eerste fase gericht is op informatieuitwisseling (en zo mogelijk misdaadanalyse) zou duidelijkheid in dit verband ten zeerste gewenst zijn.

De strafbare poging bestaat wanneer de uitvoering van het misdrijf wordt gestopt, dus niet als de betrokkene vrijwillig de voorbereidingen staakt.

Het zal voor de rechter niet steeds eenvoudig zijn om uit te maken of de feiten en gedragingen als poging tot oplichting kunnen gekwalificeerd worden.

De in artikel 496 gebruikte begrippen zoals listige kunstgrepen of hersenschimmige gebeurtenis kunnen zowel breed als eng worden geïnterpreteerd. De spreker vraagt of de minister een omschrijving kan geven van de materiële elementen die de poging onderscheidt van het zuiver inzicht om een strafbare handeling te stellen en van de voorbereidende handelingen die op zich niet strafbaar zijn.

De minister verwijst naar het verslag van de Senaat (blz. 3) waarin die vraag wordt beantwoord.

De strafbare poging bestaat wanneer er uitwendige daden zijn geweest die een begin van uitvoering uitmaken en alleen ten gevolge van omstandigheden, onafhankelijk van de wil van de dader, zijn gestaakt of hun uitwerking hebben gemist.

Artikel 51 van het Strafwetboek is van toepassing.

Het gaat dus niet om eenvoudige voorbereidende handelingen, noch om het inzicht alleen.

De heer Duquesne meent dat de voorbeelden die in het Senaatsverslag gegeven worden zeer verhelderend zijn voor een goed begrip van de bedoeling van de wetgever. Hij stelt voor dat ook in dit verslag voorbeelden zouden vermeld worden waar de rechter zou kunnen op steunen bij de toepassing van de wet zodat goed het onderscheid zou blijken tussen de voorbereidende handelingen enerzijds en het begin van uitvoering of de strafbare poging anderzijds.

De minister verwijst naar de memorie van toelichting bij het ontwerp dat een aantal voorbeelden vermeldt, zoals dat van het rondzenden van betaalformulieren voor een niet-bestaande belasting, waaruit duidelijk blijkt dat men zich niet tot het inzicht beperkt.

De rechter zal de algemene beginselen die duidelijk zijn, op elk geval afzonderlijk moeten toepassen.

Die poging moet gepaard gaan met daden die een begin van uitvoering uitmaken overeenkomstig de klassieke benadering van de poging in ons rechtsstelsel.

Wat het voorbeeld van de piramidespelen betreft, weten de initiatiefnemers meestal zeer goed, zulks kan trouwens met mathematische zekerheid worden aangetoond, dat er slachtoffers zullen zijn. De rech-

répression des actes préparatoires. En Europe, les avis en la matière sont partagés.

Il serait extrêmement souhaitable d'établir une situation claire dans ce domaine dans la perspective de la collaboration des services de police, entre autres dans le cadre d'Europol, dont la mise en route est prévue pour le mois de juin de cette année, et qui vise dans une première phase l'échange d'informations et si possible l'analyse du crime.

Il y a tentative punissable lorsque l'exécution du délit est arrêtée, et donc pas si l'auteur arrête volontairement les préparatifs.

Il ne sera pas toujours facile pour le juge de déterminer si les faits et comportements peuvent être qualifiés de tentative d'escroquerie.

Les notions utilisées à l'article 496, telles que « manœuvres frauduleuses » et « événement chimérique » peuvent être interprétées aussi bien au sens large qu'au sens strict. L'intervenant demande si le ministre pourrait définir les éléments matériels qui permettent de distinguer la tentative de la seule intention de commettre un acte punissable et des actes préparatoires qui, en soi, ne sont pas punissables.

Le Ministre renvoie au rapport du Sénat (p. 3), qui contient également une réponse à cette question.

Il y a tentative punissable en cas d'actes extérieurs formant un commencement d'exécution et n'ayant été suspendus ou n'ayant manqué leur effet que par des circonstances indépendantes de la volonté de l'auteur.

L'article 51 du Code pénal est d'application.

Il ne s'agit dès lors pas uniquement de simples actes préparatoires ni de la seule intention.

M. Duquesne estime que les exemples figurant dans le rapport du Sénat permettent de bien saisir quel a été l'objectif du législateur. Il propose de faire également figurer dans le présent rapport des exemples sur lesquels les juges pourront se fonder lorsqu'il s'agira d'appliquer les dispositions de la loi en projet, afin de bien marquer la distinction entre, d'une part, les actes préparatoires et, d'autre part, le commencement d'exécution ou la tentative punissable.

Le Ministre renvoie à l'exposé des motifs du projet qui cite une série d'exemples, comme l'envoi de formulaires de paiement d'un impôt inexistant, qui constitue clairement la preuve qu'il y a eu davantage qu'une intention.

Il appartiendra au juge d'appliquer à chaque cas particulier les principes généraux qui sont clairement énoncés.

Conformément à la conception classique de la tentative dans notre régime juridique, il faut qu'elle soit accompagnée d'actes constituant un commencement d'exécution.

En ce qui concerne l'exemple des jeux du type pyramide, les initiateurs des opérations savent en général pertinemment qu'il y a aura des victimes (on peut du reste le prouver mathématiquement). Le

ter zal tevens inspiratie kunnen halen uit de buitenlandse rechtspraak en rechtsleer die de poging tot oplichting reeds geruime tijd strafbaar stelt.

Het bewijs van de poging tot oplichting kan geleverd worden aan de hand van het verspreiden van brieven, het beleggen van vergaderingen, het verspreiden van advertenties (bij frauduleuze verkoop van onroerende goederen) en dergelijke. Deze materiële elementen zijn meer dan voorbereidende handelingen en wijzen ontegensprekelijk op een begin van uitvoering.

De minister verwijst nogmaals naar de verscheidene voorbeelden die in het senaatsverslag werden geciteerd.

De heer Landuyt heeft vragen bij de aangehaalde voorbeelden. In die voorbeelden is niet duidelijk of de handeling werkelijk onvrijwillig is stopgezet. Hij herinnert eraan dat de strafbare poging alleen bestaat als de handeling onvrijwillig wordt gestaakt. Indien de betrokkene tot inkeer komt, is zijn daad niet meer strafbaar. Om het onderscheid te maken met de voorbereidende handelingen die op zich niet strafbaar zijn, zal moeten bewezen worden dat de activiteit onvrijwillig werd stopgezet.

Mevrouw Stengers vraagt waarom de regering zich voor de strafmaat geïnspireerd heeft op de verhouding tussen de strafmaat voor de poging tot diefstal en de strafmaat voor diefstal (artikelen 466 en 463 van het Strafwetboek).

De minister antwoordt dat deze hiërarchie werd gekozen omdat oplichting, zoals diefstal en afpersing, een vermogensdelict is waarbij een vergelijkbaar doel wordt nagestreefd met verschillende middelen. De samenhang van het Strafwetboek moet worden behouden.

De heer Mayeur wil weten hoe bij het voorbeeld van de zogenaamde piramidespelen het onderscheid kan gemaakt worden tussen de dader en het slachtoffer.

De minister antwoordt dat, aangezien het om bijzondere gevallen gaat, het kan gebeuren dat bij deze misdrijven één persoon zowel dader als slachtoffer is van een bedrieglijke opzet waarin hij zich heeft laten meeslepen.

De rechter zal elk geval afzonderlijk moeten beoordelen. Overigens kan dit probleem zich eveneens met betrekking tot het misdrijf van oplichting zelf voordoen. Op algemene wijze kan worden gememoreerd dat in hoofde van de betrokkene het voornemen moet aanwezig zijn om een misdrijf te plegen.

*
* *

Het enige artikel wordt eenparig aangenomen.

De Rapporteur,

H. COVELIERS

De Voorzitter,

Y. YLIEFF

juge pourra d'ailleurs s'inspirer de la jurisprudence et de la doctrine étrangères, qui sanctionnent depuis longtemps la tentative d'escroquerie.

La tentative d'escroquerie peut être prouvée au moyen de la diffusion de lettres, de la tenue de réunions, de la diffusion d'annonces (en cas de vente frauduleuse d'immeubles), etc. Ces éléments matériels sont plus que des actes préparatoires et indiquent incontestablement qu'il y a un commencement d'exécution.

Le ministre renvoie en outre aux différents exemples cités dans le rapport du Sénat.

M. Landuyt pose des questions concernant les exemples cités. Ces derniers ne permettent pas, selon lui, d'établir que la suspension de l'acte a été involontaire. Il rappelle qu'il n'y a tentative punissable que si l'acte est suspendu en raison de circonstances indépendantes de la volonté de son auteur. Si l'intéressé se ravise parce qu'il éprouve des remords, son acte n'est pas punissable. Pour faire la distinction avec les actes préparatoires qui, en soi, ne sont pas punissables, il faudra démontrer que la suspension de l'acte est indépendante de la volonté de son auteur.

Mme Stengers demande pourquoi le gouvernement a fixé le taux de la peine en se basant sur le rapport qu'il y a entre la peine prévue en cas de tentative de vol et celle prévue en cas de vol (articles 466 et 463 du Code pénal).

Le ministre répond que l'on a opté pour cette hiërarchie des peines parce que l'escroquerie, tout comme le vol et l'extorsion, constitue un délit contre les biens qui tend à atteindre un but comparable par des moyens différents. Il convenait de maintenir la cohérence du Code pénal.

M. Mayeur demande comment distinguer l'auteur de la victime dans le cadre de l'exemple des jeux du type pyramide.

Le ministre répond que, s'agissant de cas particuliers, il peut se produire qu'une seule et même personne soit à la fois auteur et victime d'un mécanisme frauduleux dans lequel il s'est laissé impliquer.

Le juge devra se prononcer sur chaque cas individuellement. Ce problème peut d'ailleurs aussi se poser au niveau du délit d'escroquerie. On peut rappeler que, d'une manière générale, l'élément intentionnel de l'infraction doit exister dans le chef de l'intéressé.

*
* *

L'article unique est adopté à l'unanimité.

Le Rapporteur,

H. COVELIERS

Le Président,

Y. YLIEFF